

Aneby 931101
Jesper Kallhed

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Utbildningsprojekt i kulturmiljövård och byggnadsvård genom restaurering av kulturlandskap och kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inom riksintresset Åsens by, Aneby kommun.

Inledning.

Aneby Kommun genomför en utbildning i byggnadsvård och restaureringsteknik för arbetslösa personer. Målet är att få kompetens och kunskaper i kulturmiljövård. Kursen syftar även till att vårda och restaurera kulturmiljöer inom kommunen. Genom kursen kommer kulturmiljöer och kulturhistoriskt värdefull bebyggelse att restaureras och återställas till ett så ursprungligt skick som möjligt. Det första projektet är en restaurering av Åsens by i Haurida socken.

Innehåll.

1. Målsättning med restaureringen.
2. Beskrivning av byggnaderna.
3. Kulturmiljö- och naturvärden.
4. Åsens by som riksintresse.
5. Kort historik om Åsens by i Haurida socken.
6. Kursplan för restaureringsutbildning
7. Preliminär budget för materialkostnader.
8. Preliminär budget för kurskostnader.

1. Målsättning med restaureringen.

Syftet med restaureringen var att ge byggnaderna, trädgårdarna och kulturlandskapet ett så ursprungligt skick som möjligt. Målsättningen för Åsen Södergård var att få en så bra åretrunt boendestandard som möjligt, med så få ingrepp som möjligt. Den andra gården, Åsen, restaurerades till en "museial" karaktär.

Ägaren, Lommaryds pastorat, avsåg att avstycka två mindre gårdar, Åsens Södergård och Åsen Norregård, med en mindre jordareal, ca. 10 ha. till försäljning. Förhoppningsvis kommer Åsen Södergård att bli permanentbostad efter restaureringen. Den andra gården, Åsen, kommer eventuellt att användas till representations lokaler eller som pedagogiskt exempel på byns ursprungliga standard och utseende. Byggnaderna kan även komma att användas till hembygdsdagar då Åsens by manifesteras av hembygdsföreningen.

Trädgårdarna restaureras enligt en särskild restaureringsplan.

Kulturlandskapet kommer att få en särskild restaureringsplan efter att en kulturlandskapsanalys har genomförts. Kulturlandskapet restaureras och vårdas så att åker-, ängs- och hagmarker lever vidare. Ängarna vårdas så att bästa balans mellan träd, buskar och gräs skapas. I hagen bör endast lövträd som ask, lind, björk rönn och asp växa. Dessa löv bryts nämligen snabbt ned och förmultnar. Det är även viktigt att grusvägarna, fågatorna och hägnaderna röjs och rekonstrueras samt att stengårdesgårdar och gamla odlingsrösen blir synliga.

2. Beskrivning av byggnaderna.

Åsen Södergården, 1:1A

Hus A:

Huvudbyggnaden, som innehåller 3 rum och kök, är timrad i två plan, med ryggås. Huset är antagligen flyttat till platsen i samband med laga skifte eftersom det är på byggt en halv våning samt har spår efter äldre dörrar typ tidig 1800-tal. Fasaderna är klädda med rödfärgad locklistpanel, vita knutar och omfattningar. Sadeltak med rött tvåkupigt lertegel. Tak och skorsten är i förhållandevis bra skick. Fönster, fasader och ytterdörrar är i behov av lagnings- och målningsarbeten. Huset kommer, efter en varsam ombyggnad och restaurering att få åretrunt boendestandard.

Genomförda åtgärder:

Taket har plockats ned och nytt enkupigt lertegel har lagts på det lagade men annars befintliga spåntaket. Nya vindskivor och stormlister. Skorstenen har plockats ned och därefter åter murats upp enligt det gamla utseendet.

De gamla plankgolven har lockats upp och bjälklagets isolering har kompletterats med nytt material typ "miljöfiber". Därefter har de gamla golvplankorna åter lagts på sin ursprungliga plats.

I köket har nya vvs och elledningar dragits i trossbotten.

I skaferiet har ett nytt golvbjälklag lagts eftersom det tidigare fanns ett djutet cementgolv. I entrén har även ett nytt bjälklag eftersom det ursprungliga saknade isolering.

Planerade åtgärder:

VVS-anläggning med trekammarbrunn. Reparationer och målning av fönster. Yttertak med traditionellt lertegeltak och traditionella hängrännor och stuprör. Målning och reparationer av fasader. Tidsenlig köksutrustning. Invändig isolering och gipsning. Isolering av golv där det äldre golvet återanvänds. El. VVS med dusch och tvätt. Invändiga målningsarbeten. Traditionella tapeter och snickerier samt kakelugnsarbete.

Hus B:

En undantagsstuga i timmer från tidigt 1900-tal. Stugan, som är i 1 1/2 våning, har en liten lägenhet, 1 rum och kök, samt en snickarbod och ett loft med sommarrum. Fasaden har röd locklistpanel med vita knutar och omfattningar. Taket har röda tvåkupiga betongpannor och en skorsten. Fönster av tvåluftstyp. Huvudentrén har en inbyggd glasad veranda med svängda valvbågar. Pardörren har fönster. Huset står på en gråstenssockel. Åt öster finns en jordkällare under huset.

Anmärkningar: Exteriört är skorstenen i dåligt skick. Fönster och ytterdörrar är i dåligt skick, dels med sönderslagna rutor och dels med rötangripna spröjsar och bågar. Dessa är i stort behov av lagnings- målnings och kittningsarbeten. Fasader, skorsten och delvis tak är i behov av målnings-, lagnings och reparationsarbeten.

Interiör: Byggnadens rumsindelning är bevarad med kakel-ugnar och äldre tapeter. I köket finns en vedspis (Norrahammar nr. 26) med vattenreservoar och en murad spisåpa. Väggytorna är dåliga, men tak och golv är i bättre skick. Golvet har breda plank. Kammaren har använts till mjölkrum och golvet har därför ett cementgolv. Farstuns interiör är bevarad med pärlspontpanel och äldre ursprungliga halvfranska dörrar. Hatthylla med klädstång i trä av äldre modell. Glasverandan har en bevarad interiör. Golvet har breda, äldre plank. Pärlspontpanel på väggarna. Fönster och dörrar är skadade. Snickarboden har cementgolv. Övre planet har ett loft med förråd, 3 sädesbingar och ett sommar- rum. Matkällaren har tjocka murade valv med äldre dörrar med ursprungliga lås och beslag.

Anmärkning interiören: Spiskåpens ytskikt är sämre. Huset har stått obebott en längre tid och viss vandalisering har skett. Dörrar och fönster är trasiga. Storstugans innertak och innanväggarna är dåliga. Nästan samtliga fönsterrutor är trasiga och skadade. Skorsten och spiskupa är i behov av lagnings- och målningsarbeten. Elektricitet saknas. Matkällaren är fukt och mögelskadad.

Planerade åtgärder: Reparationer och målning av fönster. Traditionellt lertegeltak med traditionella hängrännor och stuprör. Målning och reparationer av fasader. Tidsenlig köksutrustning. Invändig isolering och gipsning. Isolering av golv där det äldre golvet återanvänds. Ny el och VVS-anläggning med dusch och tvätt. Traditionella tapeter och snickerier samt kakelugnsarbete.

Genomförda åtgärder:

Glasverandan har plockats med och lagats med nytt virke. Fasaden åt väster har klätts med ny panel, ett fönster har sågats upp och en dörr har flyttats.

Trädgård: Gården, som har äldre fruktträd samt bärbuskar, är igenvuxen och i stort behov av restaurering.

Hus C:

Envånings liggtimrad byggnad med sadeltak och rött tvåkupigt tegel. Bodens dörrar är svarta med vita omfattningar och spröjsade fönster. I byggnaden finns ett utedass, en svinstia och ett brygghus. Svinstian är intakt och brygghuset har en eldstad, dock i mycket dåligt skick.

Anmärkning: Huset är i akut behov av vård eftersom tak och skorsten är raserade. Väggarna är rötskadade, till följd av takets dåliga skick. En restaurering innebär antagligen att stora delar av byggnaden måste nybyggas.

Genomförda åtgärder:

Skorstenen har plockats ned.

Ytterväggar som varit angripna av röta har plockats ned och nya väggar har timrats upp av äldre friskt rivningsvirke. Taket har fått nytt virke samt ett sticketak av takspån. Till spisen hör en brygghusbalja av gjutjärn som vi har svetsat ihop hos en smed.

Hus D: Vedbod av enklare konstruktion med stående breda plank. Fasaden är i behov av målning och lagningsarbeten.

Hus E:

En stallbyggnad uppförd ca 1914 för 2 hästar samt diverse redskap. Boden har stående slät panel och sadeltak med höloft i en halvåning. Dörrarna är äldre och kopplade. I boden finns många äldre jordbruksredskap kvar. Från norr räknat finns ett hönshus, en redskapsbod, ett stall och på övreplan ett höloft.

Anmärkning: Fuktskador i utbyggnaden på loftet och röta på tak och väggstockar. Dörrarna i dåligt skick. Fasader och fönster är i behov av målning- och lagnings-arbeten.

Planerade Åtgärder: Målning, fönster- och träreparation, hästinredning, el, vatten, nya hängrännor och stuprör samt traditionellt lertegeltak.

Hus F:

Ladugården byggdes ca. 1880 för 7 kor, samt ungdjur. Den västra längan har synlig liggtimmer medan den östra har locklistpanel. Fönsterna är spröjsade med vita foder. Åt söder finns ett vagnslider. Dörrarna är svartmålade med vita omfattningar. Gråstenssockeln är bitvis lagad med puts eller cement. Under loftet finns en oxvandring.

Fähuset har en äldre sliten träinredning i dåligt skick. Väggarna har sättnings- och rötskador. Ytterdörr och fönster är i dåligt skick. På nedre plan finns ett hölider, där hö och diverse äldre redskap finns. På övre plan finns ett höränne, där hö och diverse äldre jordbruksredskap står. Vagnslider av stående plank. I lidret står äldre jordbruksredskap och andra agrariska hjälpmedel.

Anmärkning: Ladugården är delvis byggd av återanvänt timmer. Rännebron är raserad. Fähuset har fuktskador och den östra väggen har sättnings-skador.

Taket är av plåt och i bättre skick. Fasader och fönster är i behov av målnings- och lagningsarbeten.

Planerade åtgärder: Lagning av timmerstomme, dränering och schaktning, fasad- och fönstermålning, lagning av ränne-bron, restaurering fähuset, dörrar. Traditionella hängrännor och stuprör. El.

Historik: Åsen 1:1A

År 1940, var Gustav E. Karlsson (1867-1956) ägare. Gustav var gift med Edit Maria f. Andersson. De hade 5 barn till-sammans, Hanna, Arvid, Ruth, Karl och Elin. Gustavs Gård var en avsöndring från hemmanet, vilket hade varit i familjens ägo sedan 1700-talet. Den andra delen innehades av Gustavs broder Sven-Petter. De sista boende i husen, fram till 1992, var syskonen Karl, Hanna och Ruth Karlsson.

Gården hade en areal på 35 ha, varav 7 ha åker. Mangården är byggd i två våningar i mitten av 1800-talet. År 1934 restaurerades den och fick då el indragen. På tomten finns även Karl Jönssons undantagsstuga från 1900-talets början.

Åsen 1:1B.

Hus G:

Bostadshuset, som är timrat i två våningar, är från omkring år 1900. Det är av typ enkelstuga med en tillbyggd del åt norr. Huset har en rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar. Ursprungligen var huset målat med en ljus oljefärg som delvis finns bevarad på husets baksida. Bygg-naden har sadeltak med rött betongtegel. Huvudentren har en inbyggd glasveranda med invändig fasspontpanel.

Anmärkning: Fasaden är i behov av lagning och målnings-arbeten. Eftersom den ursprungliga färgen var ljus, bör denna kulör rekonstrueras. Taket har ett dåligt äldre betongtegel vilket bör ersättas med enkupigt lertegel. Även papptaket över glasverandan måste nyläggas. Hängrännor och stuprör måste bytas. Fönster, glasveranda och ytterdörrar är i stort behov av lagnings-, målnings och kittnings-arbeten.

Interiör: I köket finns en stor murad spiskupa med järnspis (Huskvarna nr.25), en inbyggd bakugn (Huskvarna nr.1) och en handdriven vattenpump (original nr.5). Vattenreservoaren till spisen saknas dock. Under vattenpumpen finns en emaljvask. I salen finns en brun kakelugn, på andra våningen finns en rörspis. Interiören är förhållandevis orörd och välbevarad. Kammaren har ett äldre trägolv och takbräder. Skafferiet utgör en tillbyggnad åt norr. Tillbyggnaden har cementgolv och pärlspontpanel på väggarna. Övre planet har 2 rum, ett med en rörspis i dåligt ytskikt, en oinredd kallvind som är byggd av stående breda plank samt en låg ovanvind.

Anmärkning: Huset har rötskador i köksgolvet under den handdrivna vattenpumpen. Mot samtliga ytterväggar har tretex skivor påspikats. Dessa bör ersättas, rekonstrueras med antingen en enkel tunn pappersklistring eller en lerklinker, dvs en slätputs gjord av lera, sand och skuren halm. En vägg på övervåningen av senare datum bör nedmonteras.

Planerade Åtgärder: Utvändiga snickerier, målning samt reparationer och målning av fönster. Yttertak med traditi-onellt lertegeltak samt traditionella hängrännor och stup-rör. Nytt papptak över verandan. Traditionella tapeter och snickerier. Vattenpumpsreparation. Murarbeten med Kakel-ugnsarbete. Köksutrustning med gasolspis och fotogenlampor.

Trädgården: Den äldre planerade trädgården har flera stora fruktträd samt bärbuskar, men gården är fullständigt igenvuxen av meterhögt gräs och sly. Träd och växter ända in på huslivet. Trädgården är i stort behov av restaurering.

Hus H:

Uthus med snickarbod i 1.1/2 våning. Byggt av timmer med rödfärgad locklistpanel. Tak med trekupigt röda betong-pannor. I byggnadens nedre plan, som har cementgolv, finns en snickarbod och på det övre planet finns ett 2" plankgolv. Byggnaden är i förhållandevis gott skick men fasader och fönster bör målas och lagas. Träd och växter ända in på fasaden.

Hus I:

Enklare mjölkkrum byggt i panel och med en äldre halvfransk dörr. Panelen är antagligen från ett något äldre hus och har en äldre och sliten oljefärg. Byggnadens fasader och fönster måste skrapas och målas.

Hus J:

Ladugård i liggtimmer med sadeltak. Åt söder finns en över-byggt gödselstad. Byggnaden har en enklare rödfärgad panel. Fönsterna är spröjsade med vita foder. Dörrarna är svart-målade med vita omfattningar. Åt norr finns vagnslider och redskapsbodar. En äldre oxvandring finns i byggnadens mittparti. I byggnaden finns många av gårdens redskap och maskiner bevarade. Ladugården, som har plåttak, är i för-fållandevis gott skick men skador finns i fähuset, där röta finns i takbjälkar och stolpar. Fasader och fönster bör målas och lagas.

Interiör: På rännet finns gammalt hö och äldre jordbruks-maskiner. Under loftet finns en oxvandring. Dörrarna är dåliga och skadade. Vedbod där ved och andra av gårdens tillhörigheter finns kvar. Fähuset har en äldre sliten träinredning. En takbjälke och flera stolpar är så rötskadade att de måste bytas ut. Inredningen måste komplett-eras och repareras. Dörrarna är dåliga och måste bytas ut. Målnings och lagningsarbeten.

Hus K:

Nedrasat garage som bör rivas.

Hus L:

Utedass, med tak och fasader i dåligt skick. Målningsarbeten.

Hus M:

Svinstia, 5 x 12 meter. Huset används i dag som höns och kalkonhus. Husets tak är dåligt och i akut behov av repara-tion. Fasader och fönster bör målas och lagas.

Hus N:

Vagnslider av liggtimmer och med plåttak. Fasader och fönster bör målas och lagas.

Historik: Åsen 1:1B

År 1940, var Sven Petter Karlsson (1870-1941) Ägare. Sven var gift med Matilda. De fick 8 barn tillsammans, Karl, Anna, Tekla, Maria, Lennart, David, Birger och Per. Gården kom senare att brukas av söner. Den sista boende i huset, fram till 1989, var Tekla Svensson. Gården Åsen hade en areal på 34 har, därav 7 åker. Mangården, som är byggd av äldre timmer i två våningar, restes på tomten av Karl Jönsson i slutet av 1800-talet. Den innehåller 2 rum, ett kök och en hall. Byggnaden restaurerades 1910 av Sven- Petter. Han uppförde även en ekonomibygnad 1912-20, för 2 hästar, 7 kor, samt ungdjur. Ladugården fick el indraget, men i boningshuset vågade de inte "elektrifiera" eftersom dessa "nymodigheter" kunde vara farliga för hälsan. Detta enligt Ture Isaksson, 90 år och kusin till barnen, från Haurida. På gården finns flera forntida och sentida odlingsrösen. En märklig fångstgrop, antagligen för varg, har påträffats intill en klippvägg. Fångstgropen är 3X4 meter stor och 1.5 meter djup och är grävd i en naturlig klippskreva.

Åsen Norregården, 2:1

Fastigheten är renoverad och omfattas ej av några åtgärder, förutom att hus N kommer att målas. Norregården var fram till 1912 komministerboställe. Bostadshuset, som är en par-stuga i timmer och i två våningar, är från omkring 1800. Den är klädd i rödfärgad locklistpanel med vita knutar och omfattningar. Framför stugan finns två timrade byggnader, en ladugård från 1954 samt bod med rödfärgad locklistpanel.

Fastigheten har en areal på 118 har, varav 9 ha åker och 85 ha skog. Mangården uppfördes omkring 1800. och innehöll (1954) 2 lägenheter, 5 rum, 2 kök samt 2 hallar. Huset blev ombyggt 1880 och renoverades 1950, med el, vatten och av-lopp, Wc samt badrum. Ekonomibygnaderna uppfördes i mitten av 1800-talet samt 1954. Gården hade 2 hästar, 8 kor, samt ungdjur. Ägare var pastoratet och arrendator var bröderna Johansson, söner till kyrkvård Alfred Johansson och hans hustru Matilda. Johansson övertog arrendet 1939.

3. Kulturmiljö och naturvärden.

Åsens by utgörs av gårdarna Åsen södergård, fd.1:1A, Åsen, fd.1:1B och Åsen Norregård 2:1. Gårdarna Åsen och Åsen Södergård är idag ihopslagna till en fastighet, Åsen Södergård 1:1. Ägare till de tre gårdarna är Lommaryds pastorat. Av Åsens tre gårdar brukas endast Norregården numera. De två andra gårdarna är obebodda och övergivna med ett påbörjat förfall. Gårdarna består av ett bostadshus med en framförliggande trädgård, ett eller flera gårdshus som bostadskomplement, vedbodas, brygghus och torrklosetter. De olika byggnaderna bevarar i stort sin ursprungliga exteriör och interiör. Byggnaderna har dock stått obebodda under en längre tid och därför är såväl byggnaderna och trädgårdarna i stort behov av underhåll och restaurering.

Åsens byn är ett av landets ca. 1700 riksintressen för kulturmiljövård. Detta innebär att byn har valts ut för att representera landet historia genom sin karaktäristiska byprägel i ett intressant och pedagogiskt kulturlandskap.

4. Åsens by som riksintresse

Enligt Naturresurslagen (SFS 1987:12) skall områden av riksintressen för kulturmiljövården skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön. Riksantikvarieämbetets uppgift, som central myndighet, är att ange de riksintress-anta kulturmiljöerna. En utgångspunkt för urvalet är att områdena skall representera hela landets 10 000-åriga historia, från stenålder till nutid. Men även att spegla befolkningens historia, med olika samhällsklasser, boende-förhållanden och arbetsmiljöer.

Åsens by har höga natur- och kulturmiljövården. Odlings-landskapet innehåller stengärdesgårdar, odlingsrösen, samt äldre åkrar och odlingsterasser. Området, som betecknas K79 i Riksantikvarieämbetets katalog för Riksintressanta kulturmiljöer i Sverige, beskrivs i planeringsunderlaget från länsstyrelsen i Jönköpings län som "Kulturlandskap med odlingsrösen, Åsens by med äldre bebyggelse".

5. Kort beskrivning och historik om Åsens by i Haurida socken.

På fastigheterna finns även många spår efter tidigare brukare och människor. Norr om gårdarna finns ett område som kallas för Tutan. Där finns äldre bebyggelse lämningar, som idag består av en rest sten samt rester av enstensatt jordkällare. I närheten finns även en gammal offerkälla som kallas Tutekälla. Källan är allmänt känd som samlingsplats vid midsommar, varvid man drack och offrade ett mynt eller annat metallföremål. På fastigheterna finns även flera äldre odlingsrösen. Ett av dessa har en upprest sten på toppen.

I en häradsbeskrivning från 1770 (Historisk beskrivning över Småland, av Samuel Rogberg) var folkmängden i Haurida socknen "vid pass 406 personer". År 1853 fanns det 425 personer men 1940 hade folkmängden i socknen sjunkit till 394 invånare.

I en äldre häradsbeskrivning anges att åkerjorden inte tillhör den bättre i häradet. Fortfarande är jorden mycket stembunden och kuperad och man ser sällan en åker med rektangulära former. I stället är de ofta oregelbundna och slingrar sig mellan stenrösen och bergsknallar, vilket försvårar effektiv maskindrift. Detta fenomen går tydligt att avläsa i Åsens by.

I gårdarnas närhet finns åkerholmar och gamla betade åkrar i ett varierande landskap. I ängs- och hagmarksinventeringen nämns bl a darrgräs, brudbröd och ängsskrallra. Jordarten är mull på moränbotten. I skogen finns mest barrskog men även asp och björk förekommer.

1500-talet

Enligt Norra Vedbo jordebok från år 1542 var riksrådet och lagmannen i Östgöta landsaga Måns Johansson Natt och Dag, ägare till Åsen. Tidigare omtalas även en "Fru Karin till Lagnö", född Gyllenstierna, som ägare av Åsen. Karin var gift med riksrådet Erik Arvidsson Trolle, som tvingades i landsflykt 1523. Fru Karin var ägare av inte mindre än 37 gårdar inom häradet.

1700-talet.

År 1794 storskiftades Åsens by.

1800-talet

År 1865 kom laga skifte i socknen och antalet hemman blev 12 och 3/4. Åsens by hade två hemman och Karl Jönssons far var en av ägarna. Karl Jönsson, 1842-1934, och hans maka Lena Svensdotter, brukade och ägde Åsen 1:1 under senare delen av 1800-talet. Karl och Lena fick söner Sven-Petter och Gustav Karlsson.

Karl Jönsson är för övrigt mannen som räddade Haurida kyrkas medeltida kyrkomålningar genom att vid kyrkostämman yttra följande "Om i måler över körkmålninge så ha i betet i e siste ostasmörgås".

Karl med familj bodde under denna tid i Åsens Södergård. För att söner, Gustav och Sven-Petter, enkelt skulle kunna ta över gården byggde Karl dels en stuga åt sonen Sven-Petter (Åsen) och dels en egen undantagsstuga åt sig själv och Lena.

1900-talet

Fastigheten delades i två delar så att Karl Jönssons söner fick var sin gård. Sonen Gustav E. Karlsson tog över den äldre mangården samt halva hemmanet 1915. Sonen Sven-Petter flyttade in i det nybyggda huset Åsen och Karl Jönsson flyttade in i undantagsstugan som han själv byggt.

Gårdarna i Åsen brukades för självhushållning och endast en obetydlig mängd såldes från lantbruket. Gårdarnas största inkomster kom från skogsbruk, mjölkleveranser och från slakteriet i Jönköping. Mjölken levererades genom två mjölkbilar till Jönköpings mejeriförening eller Frinnaryds mejeriförening. I äldre tider var smörtillverkning den dominerande inkomstkällan.

Förutom nötkreatur fanns svin och höns. Fåraveln, som i äldre tider var ett vanligt komplement, gick tillbaka eftersom fåravel krävde rejäla hägnader. De nya enklare taggtrådstängslan, som ersatte de äldre traditionella gårdesgårdarna, var inte lämpliga för fåravel.

6. Kursplan för restaureringsutbildning.

Inledning.

Aneby Kommuns ambition är att få igång en utbildning, en kurs som syftar till att ge kunskaper i byggnadsrestaurering och kulturmiljövård. Huvudman för kursen blir Komvux i Aneby där Bertil Målqvist är utbildningsansvarig. Jesper Kallhed blir Projektledare och lärare för kursen. Målsättningen med kursen är att få kompetens och kunskaper som kan användas till att förbättra kulturmiljöer i kommunen.

Kursen, som genom utbildningsbidrag, kan sysselsätta och utbilda ett 10 tal arbetslösa personer med intresse för kulturmiljövård och byggnadsvård. Gruppen, som kommer att vara delad, skall under 2 terminer, 40 veckor, utbildas i kulturmiljövård, byggnadsvård, och restaureringsteknik.

Genom projektutbildningen kan arbetslösa personer som erhåller arbetslöshetsersättning få utbildning med bibehållen ersättning samtidigt som de även motverkar att bli utför-säkrade från a-kassan. Syftet är att tillvarata de arbetslösas vilja till aktivitet och utveckling samtidigt som lokala samhällsnyttiga uppgifter kan utföras.

Målet med kursen är, förutom att förmedla kunskaper i kulturmiljövård och byggnadsvård, även att restaurera kulturmiljöer t ex Åsens by eller liknande kulturmiljöer till ett så ursprungligt skick som möjligt. En restaurering eller rekonstruktion av kulturmiljön skulle samtidigt vara av allmänt intresse eftersom Åsens by ligger i en riksintressant kulturmiljö.

Kursens uppläggning och innehåll.

Kurserna skall ge både teoretiska och praktiska kunskaper. Kursen bör ledas av en byggnadsantikvarie i samarbete med länsstyrelsens kulturmiljöenhet och läns museet. Kurserna skall ge kunskaper om äldre byggteknik, äldre byggmaterial, deras egenskaper och hur dessa kan skyddas och bevaras. Vidare hur man på ett skonsamt sätt kan rusta ett gammalt hus med metoder som är hälsosamma och varsamma mot byggnaden, miljön och ekonomin. Kursen skall även ge deltagaren kunskaper om kulturlandskapet, ur ett historiskt, etnologiskt och kulturgeografiskt perspektiv. Kursdeltagaren skall vidare få kunskaper och förståelse för kulturmiljövårdens uppgifter och metoder, samt de problem som finns i att tolka, vårda och levandegöra kulturmiljöer. Gästföreläsare/expertter från länsstyrelsen, läns museet eller liknande personer med specialkunskaper kommer att inbjudas till föredrag. Studiebesök till andra liknande miljöer och utställningar kommer att anordnas.

Kursen skall ge deltagarna kunskaper och förståelse genom nedanstående moment:

1. Kulturhistorisk introduktion

- En historisk översikt gällande kulturlandskapet, träbyggnader och restaureringsteorier.

I momentet ingår en kortare exkursion till Gysinge och Centrum förbyggnadsvård.

2. Kulturmiljön och bebyggelsen.

- Åsens by som kulturmiljö, dess ursprung och utveckling fram till 1960-talet då jordbruket lades ner.
- Bebyggelsen med dess användning och funktion.

3. Materialkunskap och byggt teknik

- Traditionell husbyggnadsteknik.
- Trä och träkonstruktioner.
- Dokumentation av byggnader, inredningar och inventarier i syfte att få en helhetsbild av gården och dess historia.
- Uppmättnings- och ritövningar.

I momentet ingår att kursdeltagarna självständigt skall uppmäta byggnaderna, samt ge förslag på hur varsam ombyggnad skall ske.

- Traditionella målarfärger såsom linoljefärger, limfärger och gammaldags rödfärg.

4. Byggnadsvård och reparationer.

- Självständigt reparera och restaurera de gamla byggnaderna samt att rekonstruera det gamla kulturlandskapet.
- Tillverkning och målning med traditionella målarfärger, såsom limfärger, linoljefärger eller kokning av gammaldags rödfärg.
- Fönsterhantverk med trälagning, glasning, kittning och målning.

Till fönsterreoveringen har vi behövt följande material.

3 st. varmluftpistoler. Plasthinkar med lock, modell mindre.
Färgskrapor. Penslar.
Hyvelbänkar. Golvtäckningsmaterial.
Tvingar.

Trävirke till fönsterbågar alt. karmar har Kvarnarps snickeri tagit fram.

Från Läns museet har vi hyrt följande material:

Kittlampa.
Glasskärare.
Stiftpistol.

- Reparation av gamla redskap och maskiner.
- Murning av kakelugnar samt putsning med kalkbruk.
- Traditionell hägnadsteknik.

Dokumentation:

Vid upprustning av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse är det viktigt att en noggrann dokumentation genomförs under hela restaurerings tiden. Syftet med en dokumentation är att ge ett förbättrat underlag för fortsatt byggnadsvård samt för en inventering för framtiden. Dokumentationen skall genomföras i tre steg:

- a. före arbetets igångsättande,
- b. under arbetets gång.
- c. efter arbetets slutförande.

Kurslitteratur:

Aktuell kurslitteratur är t ex Så renoveras torp och gårdar (Ove Hidemark m fl.), Vård av trähus (Sören Thunell) och Kulturmiljön, Historien i landskapet (Ulf Sporrang m fl.).

Kurslitteratur och material kan köpas eventuellt genom kursledaren till självkostnadspris.

Finansiering och kostnader:

Projektets ledning, löner, studiebesök och kostnader för gästföreläsare föreslås finansieras av länsarbetsnämnden.

Kostnader för byggnadsmaterial, ställningar, maskinkostnader, transporter och specialverktyg finansieras av fastighetsägaren.

Bidrag som söks hos länsstyrelsen, t.ex.

- Medel till regionalt utvecklingsarbete, Regional-ekonomiska enheten.
- Byggnadsvårdsbidrag. Kulturstöd vid ombyggnad av kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse.
- NOLA, Naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet.
- KOLA, Kulturvårdsåtgärder i odlingslandskapet.
- LOLA, Landskapsvårdsåtgärder i odlingslandskapet.

Kultursponsring:

Sponsring från privata företag, t ex Eko-tapeter i Anne-berg, som tillverkar gamla svenska tapetmönster, eller Vittinge taktegel, som tillverkar lertegel kan eventuellt sökas. Motiven, för företagen att sponsra kulturaktivitet-er, är att det

kan stärka företagets image, identitet och att företaget förknippas med kvalitet och "goodwill". I Sverige finns Föreningen Kultur och Näringsliv, som är ett samarbetsforum för kultursponsring. Dess uppgift är att verka för ökad kvalitet och långsiktighet i sponsrings-projekt samt att sprida kunskap och förståelse för kultursponsringens syften och villkor. Ett exempel på kultursponsring från privata företag i Sverige är medeltidsveckan i Visby som under fem år helt finansierats av sponsormedel.

Följande företag och personer har sponsrat restaureringen av Åsens by.

Bröderna Lax, Aneby.
Wennerlunds bygg, Tranås.
Sigvard Faag, Tenhult.

7. Preliminär budget för materialkostnader.

Restaurering av Åsen Södergård.

Hus A: Varsam ombyggnad till åretruntbostad.

Grund.	
Trekammarbrunn.	40.000:-
Utvändiga snickerier.	
Reparationer och målning av fönster.	18.000:-
Yttertak.	
Traditionellt lertegeltak	25.000:-
Traditionella hänggränor och stuprör.	10.000:-
Utvändiga målningsarbeten.	
Målning och reparationer av fasader.	15.000:-
Invändiga arbeten.	
Tidsenlig köksutrustning.	20.000:-
Invändig isolering och gipsning.	50.000:-
Isolering av golv där det äldre golvet återanvänds.	15.000:-
El.	35.000:-
VVS installation.	45.000:-
Dusch och tvätt.	10.000:-
Invändiga målningsarbeten.	
Traditionella tapeter och snickerier.	25.000:-
Murarbeten.	
Kakelugnsarbete.	25.000:-
Summa:	333.000:-

Hus B: Varsam ombyggnad till åretruntbostad.

Utvändiga snickerier. Reparationer och målning av fönster.	20.000:-
Yttertak. Traditionellt lertegeltak	25.000:-
Traditionella hängrännor och stuprör.	10.000:-
Utvändiga arbeten. Målning och reparationer av fasader.	15:000:-
Invändiga arbeten. Tidsenlig köksutrustning	20.000:-
Invändig isolering och gipsning.	35.000:-
Isolering av golv där det äldre golvet återanvänds.	10.000:-
El.	30.000:-
VVS installation.	30.000:-
Dusch och tvätt.	10.000:-
Traditionella tapeter och snickerier.	25.000:-
Murarbeten. Kakelugnsarbete.	25.000:-
Summa:	255.000:-

Hus C: Reparation och rekonstruering av svinhus.

Takreparationer.	12.000:-
Skorstensreparation.	5.000:-
Träsnickerier.	5.000:-
Målning.	2.000:-
Summa:	24.000:-

Hus D: Reparation och målning av vedbod.

Målning.	1.000:-
Trävirke.	1.000:-
Takreparation.	2.000:-
Summa:	4.000:-

Hus E: Målning och reparation av häststall.

Målning.	2.000:-
Fönsterreparation.	2.000:-
Trävirke.	2.000:-
Hästinredning.	10.000:-
El.	5.000:-
Vatten.	5.000:-
Hängrännor och stuprör.	3.000:-
Traditionellt lertegeltak	10.000:-

Summa: 39.000:-

Hus F: Reparation av ladugård.

Lagning av timmerstomme. 5.000:-
Dränering och schaktning. 5.000:-
Fasad och fönstermålning. 15.000:-
Lagning av rännebron. 3.000:-
Lagning av fähuset. 2.000:-
Dörrar. 3.000:-
Traditionella hängrännor och stuprör. 5.000:-
El. 5.000:-

Summa: 43.000:-

Kostnadsbudget för restaurering av Åsen.

Hus G: Reparation och rekonstruktion av bostadshus.

Utvändiga snickerier, målning samt reparationer och målning av fönster. 13.000:-

Yttertak.
Traditionellt lertegeltak 20.000:-
Traditionella hängrännor och stuprör. 10.000:-
Papptak över verandan. 3.000:-

Invändiga arbeten.
Golvreparation. 5.000:-
Traditionella tapeter och snickerier. 16.000:-
Vattenpumpsreparation. 3.000:-

Murarbeten.
Kakelugnsarbete. 15.000:-

Köksutrustning.
Gasolspis 5.000:-
Fotogenlampor 5.000:-

Summa: 95.000:-

Hus H: Målning och reparation av snickarbod.

Målning och reparation av fasader. 3.000:-
Takreparation. 12.000:-
Hängrännor och stuprör. 5.000:-

Summa: 20.000:-

Hus I: Målning och reparation av mjölkrum med oljefärg.

Summa: 4.000:-

Hus J: Målning och reparation av ladugård.

Målning.	15.000:-
Dörrar.	4.000:-
Dränering och schaktning.	10.000:-
El.	5.000:-
Reparation av fähus.	5.000:-
Fönster.	3.000:-

Summa: 42.000:-

Hus K: Rivning av garage.

Summa: 1.000:-

Hus L: Målning och reparation av hemlighus.

Målning.	1.000:-
Takrep.	3.000:-
Fönster och dörrar.	1.000:-

Summa: 5.000:-

Hus M: Målning och reparation av svinhus.

Målning.	2.000:-
Takreparation.	5.000:-

Summa: 7.000:-

Hus N: Målning och reparation av redskapsbod.

Summa: 4.000:-

Preliminär budget för material och andra kostnader.

Hus A-N: 876.000:-

Kostnader för ställningar, maskiner,
transporter samt hyror: 80.000:-

Tillägg för prisdivergens 10% 96.000:-

Preliminär totalsumma 1.052.000:-

MOMS 25% 263.000:-

Preliminär bruttosumma: 1.315.000:-

Preliminär budget för kostnader i samband med restaureringskurs i Åsen, Aneby kommun.

	Summa.
Arbetsledning ink. Soc.avg.	270.000:-
Undervisning ink. Soc.avg.	140.000:-
Kurslitteratur	10.000:-
Experthjälp	10 x 4.500:-
Studiebesök	4 x 4.000:-
	45.000:-
	16.000:-
Dokumentation	25.000:-
Undervisningslokaler	15.000:-
Försäkringar	10.000:-
Personalbodar	9 x 2.000:-
	18.000:-
Hand- och Elverktyg	80.000:-
Skyddskläder	10.000:-
Hyra av minibuss och släpvagn	50.000:-
Transportkostnader	15.000:-
El kostnader	15.000:-
Kontorskostnader	45.000:-
Total kostnad:	764.000:-